

**НАЦІОНАЛЬНЕ
АГЕНТСТВО
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

ЗВІТ

про результати акредитаційної експертизи освітньої програми

Відомості про освітню програму, що акредитується

Реєстраційний номер акредитаційної справи	A-19-100-199
Назва ЗВО (ВСП ЗВО)	Черкаський національний університет ім.Богдана Хмельницького
ID ОП у ЄДЕБО	101
Назва ОП, рівень вищої освіти, галузь знань і спеціальність	Екологія Другий (магістерський) 10-природничі науки 101 - Екологія
Посилання на відомості про самооцінювання ОП	

Відомості про склад експертної групи та акредитаційну експертизу

Керівник експертної групи	Архипова Людмила Миколаївна, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Члени експертної групи	Мамчур Звенислава Ігорівна, Львівський національний університет імені Івана Франка Тодорович Олена Сергіївна, Національний авіаційний університет
Залучений представник роботодавців	Не залучались
Спостерігачі	Не залучались
Дати виїзду до ЗВО	16-18 грудня 2019 р.
Посилання на програму виїзду експертної групи до ЗВО	Додається до звіту
Дата надходження звіту до Національного агентства	
Відомості щодо наявності зауважень ЗВО до звіту,	

посилання на них (за наявності)	
---------------------------------	--

1. Призначення звіту

Цей звіт складений за наслідками акредитаційної експертизи згаданої вище освітньої програми (ОП), що проводилася Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Акредитація ОП є процедурою зовнішнього забезпечення якості, основною метою якої є отримання достовірної інформації про якість освіти за певною ОП, а також надання порад із її удосконалення. Процедура акредитації передбачає самооцінювання ОП, її оцінювання експертною групою, включаючи відвідування ЗВО, та прийняття рішення щодо акредитації Національним агентством.

Процедура акредитації проводиться відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 р. № 977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 8 серпня 2019 р. за № 880/3385. Для обґрунтування аналізу та розуміння змісту критеріїв експерти також ураховують затверджені Національним агентством інструктивні документи.

Цей звіт є результатом роботи експертної групи. Його основним призначенням є систематизація отриманої інформації, її аналіз та безпосереднє оцінювання якості ОП. Звіт призначений як безпосередньо для ЗВО, так і для широкої громадськості. Він є публічним документом та буде оприлюднений на сайтах Національного агентства і ЗВО. Він також є підставою для прийняття подальших рішень галузевою експертною радою та Національним агентством.

2. Наявність або відсутність підстав для відмови в акредитації, не пов'язаних із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації з підстав, не пов'язаних із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми:

☐ наявні

☐ виявлення у поданих для акредитації документах недостовірних відомостей;

☐ відмова ЗВО в допуску експертної групи до закладу вищої освіти під час виїзду на місце проведення експертизи, створення закладом вищої освіти перешкод для роботи експертної групи, інші протиправні або недобросовісні дії ЗВО, які унеможливили проведення акредитаційної експертизи;

☐ встановлення на підставі поданих документів та/або під час виїзду до закладу вищої освіти достатніх підстав вважати, що освітній процес за освітньою програмою не здійснюється.

☒ відсутні

Обґрунтування (не більше 3000 символів)

Недостовірних відомостей в поданих для акредитації документах, не виявлено.

Під час виїзду на місце проведення експертизи закладом вищої освіти перешкод для роботи експертної групи, інших протиправних або недобросовісних дій ЗВО, які унеможливили б проведення акредитаційної експертизи, не здійснювалось.

Під час виїзду до закладу вищої освіти достатніх підстав вважати, що освітній процес за освітньою програмою не здійснюється - не встановлено.

Під час виїзду експертної групи до ЗВО було:

забезпечено допуск до університету;

надано доступ до всіх необхідних матеріалів;

створено належні умови для роботи; дотримано всіх параметрів, визначених програмою виїзду

Експертною групою встановлено, що ЗВО забезпечує якісну реалізацію освітньо-професійної програми «Екологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

3. Резюме

У цьому розділі експерти викладають свої загальні враження про ОП, найголовніші висновки щодо відповідності Критеріям акредитації, підсумок сильних сторін та позитивних практик, а також слабких сторін програми і рекомендацій з їх удосконалення. Резюме має у кондесованому вигляді відображати зміст звіту; читач повинен бути спроможним зрозуміти загальні висновки експертної групи, прочитавши цей розділ.

Загальні враження про ОП, найголовніші висновки щодо відповідності Критеріям:

ОП «Екологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти в процесі реалізації досягає своєї мети - формує у здобувачів вищої освіти загальні і фахові компетентності для виконання професійних завдань і обов'язків практичного, інноваційного, наукового та освітнього характеру у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування з поглибленим вивченням проблем збереження біорізноманіття. Загальні враження про ОП - відповідність критеріям з елементами зразковості.

Підсумок сильних сторін програми та позитивних практик:

Узгодженість цілей ОП з Стратегією університету.
Наявність висококваліфікованої робочої групи ОП та групи забезпечення.
Сильною стороною є реальна співпраця із багатьма роботодавцями та випускниками, які вмотивовані до участі у формуванні якісної освітньої програми.
Позитивною практикою є залучення роботодавців до викладання на ОП за сумісництвом
ОП має такі цілі, що дозволять випускникові програми бути конкурентоспроможним на ринку праці, що підтверджено на зустрічах із роботодавцями та із випускниками спеціальності.
Наявні анкетування студентів з метою виявлення потреб щодо покращення організації навчання на ОП. Позитивною практикою є анкетування як загальноуніверситетське, так і в межах ОП.
Враховується галузевий і регіональний контекст і потреби ринку праці, що проявляється у поглибленому вивченні проблем збереження біорізноманіття у переважно аграрній області.
ОП забезпечує досягнення всіх програмних результатів навчання визначених стандартом.
Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, складають логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.
Зміст освітньої програми повністю відповідає предметній області визначеної для неї спеціальності.
Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям.
Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному веб-сайті
Діють чіткі і зрозумілі, такі, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабонській конвенції), доступні для всіх учасників освітнього процесу правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності.
Форми та методи навчання і викладання орієнтовані на досягнення визначених у ОП цілей і програмних результатів навчання.
На ОП застосовують як традиційну систему методів, так і інноваційні методи навчання, які обґрунтовані і результативні.
Студенти мають змогу самостійно формулювати власні інтереси та потреби, формуючи індивідуальну освітню траєкторію.
Реалізація освітньої програми ЗВО побудована на засадах академічної свободи, що

виражається у вільному виборі студентами способу і форми отримання інформації, дисциплін із вибіркового циклу, тем курсових і випускних кваліфікаційних робіт, участь здобувачів вищої освіти в розробці ОП тощо.

Інформація стосовно освітнього процесу, яка надається студентам, є доступною, зрозумілою, актуальною і своєчасною, надається у повному обсязі й зручній для доступу формі.

Викладачі оновлюють освітню програму, навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін у частині змістовного наповнення, методів навчання і викладання.

На тісний зв'язок між навчанням і дослідженнями під час реалізації ОП вказують запити підприємств і організацій на виконання науково-дослідних кваліфікаційних магістерських робіт: Черкасиводоконал, управління екології та природних ресурсів ЧОДА, Черкаського зоологічного парку, ВСП ТОВ "Фабрика агрохімікатів "Інституту здоров'я рослин".

Сильною стороною є виконання госпдоговірних науково-дослідних робіт випусковою кафедрою на екологічну тематику.

Позитивною практикою є переважання кваліфікаційних робіт, заснованих на експериментальних лабораторних дослідженнях.

Сильною стороною є практика оцінювання кваліфікаційних робіт на відмінно лише за умови апробацій (публікування тез, статей).

Здобувачі вищої освіти за спеціальністю 101 Екологія регулярно підтверджують свою конкурентоспроможність серед інших ЗВО, здобуваючи призові місця на II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у галузі знань «Екологія та екологічна безпека».

Позитивним моментом є наявність в Університеті Стратегії інтернаціоналізації

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів магістерської програми 101 Екологія є чіткими, зрозумілими, дозволяють встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання й оприлюднюються заздалегідь.

Чіткі і зрозумілі правила проведення контрольних заходів забезпечують об'єктивність екзаменаторів, що підтверджено анонімним опитуванням здобувачів.

Розроблені процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначено порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження.

Усі кваліфікаційні роботи в університеті перевіряють на академічний плагіат за допомогою доступу до онлайн-системи Unicheck.com (США). Починаючи з 2018 року повнотекстові варіанти кваліфікаційних робіт усіх спеціальностей (у т.ч. ОП «Екологія») оприлюднюються на веб-сторінці навчально-методичного відділу університету.

В усіх силабусах навчальних дисциплін зазначено, що жодні форми порушення академічної доброчесності або нетерпимості не толеруються.

Усі учасники освітнього процесу дотримуються установлених правил проведення контрольних заходів під час реалізації ОП.

Розроблено чіткий алгоритм перевірки кваліфікаційних робіт на наявність текстових запозичень у вигляді документу (Порядок перевірки кваліфікаційних робіт на наявність текстових запозичень) і викладено на сайті Навчально-методичного відділу ЧНУ.

Позитивною практикою є те, що частина навчальних занять проходять безпосередньо у місцях потенційного працевлаштування випускників.

З метою стимулювання розвитку викладацької діяльності в університеті розроблено та затверджено Положення про інтегральну оцінку діяльності науково-педагогічних працівників університету, де враховується навчально-методична, науково-дослідна та організаційна робота викладачів університету.

В ЧНУ створюють умови для професійного розвитку викладачів, зокрема за останні два роки мали місце низка тренінгів, а також курсів з англійської мови.

Матеріальним стимулом є доплати за високі показники індексу Гірша (5 і більше за версією Scopus, WoS).

Заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та наукової діяльності в межах освітньої програми.

Освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.

Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.

Заклад вищої освіти створює достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами, що навчаються за освітньою програмою.

Існує чітка і зрозуміла політика і процедури вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з дискримінацією, корупцією тощо, яка є доступною для усіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримується під час реалізації освітньої програми.

Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.

Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування, роботодавці, випускники залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.

Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми і обговорюється на вчених радах.

Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній діяльності з реалізації освітньої програми завдяки обговорення на засіданнях кафедри та вчених радах, спеціальним посадам, які контролюють попередження і вирішення конфліктних ситуацій, анонімній скриньці "Запитай у ректора", психологічній службі.

Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема, зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій), беруться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Представники студентського самоврядування пропонують і запроваджують свої проекти на рівні факультету, університету.

В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

В цілому діяльність ЗВО - прозора і публічна. Вся необхідна інформація знаходиться у відкритому доступі на сайті університету та факультету і є зрозумілою для усіх стейкхолдерів.

Заклад дійсно виконує свою суспільну місію. Наявні чіткі і зрозумілі правила щодо прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу. Нормативно-правові акти, що діють у ЗВО легкодоступні для тих, чиї права та обов'язки вони регулюють.

Проект ОП знаходиться у відкритому доступі для відкритого обговорення із усіма стейкхолдерами, а також оприлюднена ОП у відкритому доступі. Співпраця із стейкхолдерами підтверджена на проведених зустрічах.

Підсумок слабких сторін програми та рекомендації з її удосконалення

Структура освітньої програми, в цілому, передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі, передбаченому законодавством, однак потребує вдосконалення.

Рекомендації: на думку експертної комісії, при подальшому перегляді ОП необхідно

розширити перелік вибірових дисциплін з метою запровадження міждисциплінарності в освітньому процесі і особистісного розвитку здобувачів.

Рекомендації: З метою уникнення перевантаження здобувачів, рекомендовано переглянути навчальні плани на предмет виділення окремих кредитів для виконання кваліфікаційної (випускної) роботи.

Слабкою стороною є низький рівень академічної мобільності здобувачів вищої освіти, участі у програмах обміну.

Рекомендовано посилити участь студентів у програмах академічної мобільності Еразмус+, літніх школах, стипендіальних програмах

Недоліком є відсутність у здобувачів вищої освіти сертифікатів знання іноземної мови.

Рекомендовано посилити мовну підготовку, мотивацію до сертифікації, а відтак до розширення академічної мобільності

Рекомендовано використання системи навчання на основі Moodle або інших ресурсів

Дотримання академічної доброчесності не зводиться лише до наявності певних процедур та інших інституційних механізмів.

Рекомендовано ЗВО приділити більше уваги доведенню цінності, політик та процедур академічної доброчесності до всіх учасників освітнього процесу, зокрема ввести в ОП окремі ОК, присвячених академічній доброчесності та реалізувати окремі короткострокові навчальні модулі з цієї тематики тощо.

Рекомендовано активізувати стажування викладачів ОП за міжнародними програмами.

Недоліком є відсутність матеріального заохочення викладачів за методично-навчальну роботу, зокрема *рекомендовано* передбачити можливість нагородження преміями переможців щорічної конкурсу навчальної літератури.

Питання розгляду повідомлень про сексуальні домагання не прописані у внутрішніх нормативних документах. Це є недоліком в контексті критерію 7.

Рекомендація: удосконалення правил вирішення конфліктних ситуацій, які мають обов'язково передбачати процедури щодо розгляду повідомлень про сексуальні домагання.

Експертною комісією *рекомендовано* оновлення застарілого обладнання та придбання ліцензійного спеціалізованого програмного забезпечення, наприклад "Еол плюс", "Map info"

4. Аналіз

У цьому розділі експертна група описує встановлені під час акредитаційної експертизи фактичні обставини, аналізує та оцінює їх, а також надає свої рекомендації щодо удосконалення ОП та діяльності за нею за окремими критеріями.

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми

1. Освітня програма має чітко сформульовані цілі, які відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти

Факти, докази та їх аналіз:

Освітня програма має чітко сформульовані цілі, які відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти <https://drive.google.com/file/d/1tfDH2jhJkqy2Ufkx1xBNbkYal5UBZnKo/view>. З'ясовано, що ціль ОП «Екологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти - формування у здобувачів вищої освіти загальних і фахових компетентностей для виконання професійних завдань і обов'язків практичного, інноваційного, наукового та освітнього характеру у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування в установах, організаціях, закладах вищої освіти, органах державної й виконавчої влади, громадських об'єднаннях. Цілі ОП узгоджені з місією та стратегією ЗВО. Цілі ОП віддзеркалюють свою унікальність в стратегії університету і відповідають суспільній місії закладу <https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmMHFTWlozRkZXbFU/view> забезпечення лідерства з підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості освіти, наукових досліджень і виховання, інтеграції в європейське співтовариство. Перевірено унікальність ОП, яка полягає в поглибленому вивченні проблем біорізноманіття з урахуванням позицій та потреб заінтересованих сторін (стейкхолдерів). Це підтверджується тим, що до реалізації програми в частині практичної підготовки залучаються провідні фахівці з підприємств, за замовленнями яких виконуються випускні роботи, а також залученням до викладання спеціалізованих дисциплін начальника управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА Звягінцевої О.М., представника компанії “Укравіт”, працівника наукового центру Інституту здоров'я рослин Коногря В.А.

2. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням позицій та потреб заінтересованих сторін (стейкхолдерів).

Факти, докази та їх аналіз:

Перевірено, що під час формулювання мети ОП та програмних результатів навчання, було враховано практичний контекст шляхом орієнтування на інтереси стейкхолдерів, а також здобувачів вищої освіти, що узгоджується із перспективною програмою розвитку ЗВО, як доказ правдивості були надані підтверджуючі документи, протоколи засідання кафедри і було проведено на місці опитування роботодавців і студентів, а також з аналізу відкритих джерел. Коло стейкхолдерів сформоване відповідно до ОП. На зустріч з роботодавцями прийшли представники Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА, Управління екологічного нагляду і контролю Центрального округу, Сектору біологічних досліджень та обліку Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, історико-культурного заповідника “Чигирин” і його філії “Холодний яр”, Черкаського міського зоопарку, Держпродспоживслужби. Встановлено, що в університеті проводилося анкетування студентів

https://docs.google.com/document/d/14wDIYcPIHxqg3m_-PGsfAYCX3DY1ZhxFxt7WM2GZnew/edit

Результати анкетування враховуються при змістовному наповненні професійних компонент освітньої програми, а також під час організації освітнього процесу.

Факти: Залучені до розробки ОП фахові стейкхолдери, зокрема до викладання спеціалізованих дисциплін начальника управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА Звягінцевої О.М. (дисципліни - виробнича практика, запропонувала дисципліну Екологічний менеджмент природоохоронних територій), Коногря В.А. представник компанії “Укравіт”, працівник наукового центру Інституту здоров’я рослин (виробнича практика, запропонував дисципліну “Фітосанітарний моніторинг екосистем”).

На зустрічі із роботодавцями завідувач відділом історико-культурного заповідника “Чигирин” Б. Лагоняк зауважив про 15-річний досвід співпраці з випускною кафедрою та зазначив, що його пропозиція щодо внесення в освітню програму дисципліни “Основи лісової екології і лісівництва” була реалізована як вибірково, яку він викладав.

Враховано пропозиції Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА з включення дисципліни «Імплементация Европейского экологического законодательства».

Опитування студентів засвідчили співпрацю. Відображені пропозиції в компонентах ОП і переддипломній практиці.

3. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм.

Факти, докази та їх аналіз:

З’ясовано, що цілі та програмні результати навчання ОП визначаються відповідно тенденціям розвитку сучасного ринку праці у Черкаській області, що дозволяє випускникові програми бути конкурентоспроможним на ринку праці. Співбесіда і опитування підтвердили той факт, що залучені до ОП роботодавці і випускники є основним джерелом для працевлаштування. Галуzeвий та регіональний контексти враховані були при формулюванні цілей та програмних результатів ОП. З огляду на надзвичайно низький відсоток заповідності в регіоні (3,01%) є потреби активізації природоохоронної діяльності та роботи фахівців у цьому напрямку.

Начальник управління державного екологічного нагляду і контролю Центрального округу Позняков О.В. зазначив, що 9 з 45 осіб працівників управління є випускниками спеціальності, освітня програма якої акредитується. Начальник управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА Звягінцева О.М. підтвердила, що 25% працівників управління є випускниками ЧНУ ім.Б.Хмельницького, спеціальності - екологія та охорона навколишнього середовища. Начальник відділу Держспоживслужби Саєнко К.А., зазначив, що на даний момент в їх організації працює 2 випускники. Окрім того, ЗВО запропонував організувати зустріч з випускниками спеціальності екологія та охорона навколишнього середовища. На ній були присутні 6 осіб, які працюють за спеціальністю.

Перевірено і встановлено, що під час розробки ОП «Екологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти відбулось урахування цілей та програмних результатів вітчизняних кафедр екології, зокрема КНУ ім.Т.Г.Шевченка, досягнень власного 11-річного досвіду випускної кафедри, а також закордонних аналогів освітніх програм університетів: Vrije Universiteit Amsterdam, Australian National University, Northern Arizona University тощо. За результатами вивчення освітніх програм вітчизняних та іноземних, було визначено власний комплекс компонентів освітньої програми із поглибленим вивченням проблем біорізноманіття, який у цілому є обґрунтованим

4. Освітня програма дозволяє досягти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти (за наявності).

За відсутності затвердженого стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти, програмні результати навчання повинні відповідати вимогам Національної рамки кваліфікацій для відповідного кваліфікаційного рівня.

Факти, докази та їх аналіз:

Освітня програма “Екологія” дозволяє досягти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 101 “Екологія” для другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ МОНУ №1066 від 04.10.18. ОП відповідає стандарту та вимогам дескрипторів Національної рамки кваліфікацій. ОП містить усі необхідні визначені стандартом загальні та фахові компетентності, а також програмні результати навчання. Форма атестації здобувачів вищої освіти відповідає вимогам стандарту - випускна кваліфікаційна робота.

Під час виїзної експертизи експертна комісія була присутня на попередньому захисті випускних кваліфікаційних робіт. Прослухавши доповідь здобувача Завтури Д. “Еколого-економічна оцінка лісового масиву “Холодний яр”, в якій проведена оцінка вартості екосистемних послуг; доповідь магістра Шелевговського Г. про результати експериментів з визначення впливу мікродобрив та стимуляторів росту на ріст і розвиток основних культур Черкащини; доповідь Процишин В. на тему “Фітотоксичність ґрунтів в зонах різної антропопресії міста Черкаси”, експертна комісія зробила висновок про те, що освітня магістерська програма дозволяє досягти, визначених стандартом, результатів навчання за спеціальністю 101 «Екологія», а також у цілому відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій.

Загальний аналіз щодо Критерію 1

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 1:

1. Узгодженість цілей ОП з Стратегією університету.
2. Наявність висококваліфікованої робочої групи ОП та групи забезпечення.
3. Реальна співпраця із багатьма роботодавцями та випускниками, які вмотивовані до участі у формуванні якісної освітньої програми. Позитивною практикою є залучення роботодавців до викладання на ОП за сумісництвом
4. ОП має такі цілі, що дозволяють випускникові програми бути конкурентоспроможним на ринку праці, що підтверджено на зустрічах із роботодавцями та із випускниками спеціальності.
5. Наявні анкетування студентів з метою виявлення потреб щодо покращення організації навчання на ОП. Позитивною практикою є анкетування як загальноуніверситетське, так і в межах ОП.
6. Враховується галузевий і регіональний контекст і потреби ринку праці, що проявляється у поглибленому вивченні проблем збереження біорізноманіття у переважно аграрній області.
7. ОП забезпечує досягнення всіх програмних результатів навчання визначених стандартом.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 1:

--

Рівень відповідності Критерію 1:

А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 1:

Освітня програма та освітня діяльність за цією програмою повністю відповідають визначеному критерію. Ресурси є достатніми для досягнення цілей ОП, які сформульовані з урахуванням позиції стейкхолдерів.
Співпраця з роботодавцями є взірцевою.

Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми

1. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) відповідає вимогам законодавства щодо навчального навантаження для відповідного рівня вищої освіти та відповідного стандарту вищої освіти (за наявності)

Факти, докази та їх аналіз:

Відповідно до статті 5 Закону України “Про вищу освіту”, обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-18>), що повиністю відповідає обсягу освітньо-професійної програми “Екологія”, що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/1tfDH2jhJkqy2UfKx1xBNbkYal5UBZnKo/view>). Констатуємо, що обсяг ОП (у кредитах ЄКТС) - 90 кредитів.

Затверджений Стандарт вищої освіти за спеціальністю 101 “Екологія” для другого (магістерського) рівня вищої освіти <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-magistr.pdf>

Обсяг освітніх компонентів (у кредитах ЄКТС), спрямованих на формування компетентностей, визначених стандартом вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти 90 кредитів ЄКТС (із них 62 кредити ЄКТС обов’язкові компоненти), за вибором здобувачів вищої освіти - 28 кредитів ЄКТС.

2. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, складають логічну взаємопов’язану систему та в сукупності дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.

Факти, докази та їх аналіз:

Перевірено, що зміст ОП є структурованим за семестрами і роками навчання, освітні компоненти включено до ОП і є змістовними. Логічний взаємозв’язок складають освітні компоненти, які дозволяють досягти цілей та програмних результатів. Обов’язкові освітні компоненти, включені до ОП і як результат призводять до досягнення програмних результатів навчання, що відображено через матрицю відповідності. Перевірено відповідність програмних результатів, які корелюють із фаховими компетентностями. Експертна комісія була присутня на захисті звітів виробничої переддипломної практики та на попередньому захисті кваліфікаційних випускних робіт. Випускники Баранова М. та Скічко В. при захисті звітів із виробничої практики, яка проводилась в управлінні екології та природних ресурсів Черкаської ОДА, та випускники Завтура Д, Шелевговський Г, Процишин В. продемонстрували експертній комісії загальні компетентності K01, K02, K03, K04, K06, K08 та спеціальні (фахові) компетентності K09, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K17, K18.

3. Зміст освітньої програми відповідає предметній області визначеної для неї спеціальності (спеціальностям, якщо освітня програма є міждисциплінарною).

Факти, докази та їх аналіз:

Експертна група, провівши аналіз освітньої програми, встановила, що теоретичний і практичний зміст повністю відповідає предметній області. Усі програмні результати навчання забезпечуються освітніми компонентами. Інтерв'ю зі студентами та роботодавцями підтвердило, що оновлення ОП відбувається постійно з врахуванням пропозицій і включення в навчальний план нових сучасних дисциплін, що надає додаткові можливості для створення конкурентних переваг ОП на ринку освітніх послуг.

ОП оновлена для вступників 2019 р. і розміщена за посиланням

<https://drive.google.com/file/d/1LWozvmFVIHeWfHMyti3NH3TeT7p7TqZr/view>

Всі програмні результати навчання забезпечуються освітніми компонентами, що включені до нормативної складової ОП.

4. Структура освітньої програми передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі, передбаченому законодавством.

Факти, докази та їх аналіз:

ЗВО пропонує зрозумілі процедури вибору для здобувачів. Перевірено та встановлено, що кількість та різноманітність дисциплін запропонованих для вибору є вірною. Процедура за якою здобувач обирає дисципліну, зрозуміла та зручна, чітко регламентується пп. 1.7 та 1.8 положенням про організацію освітнього процесу

<https://drive.google.com/file/d/0Bz9PbIt6U8UmVjF5U2dTYmcwYIE/view>, здобувачам вищої освіти забезпечується можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії через «Індивідуальні навчальні плани студентів».

Експертною групою були переглянуті індивідуальні навчальні плани студентів Гринін В.А., Капля О.М., Гнатюк О.П., Комлев Д.А., Костенко В.С.

Обсяг навчальних дисциплін за вибором складає не менше як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для відповідного рівня вищої освіти. Індивідуальний навчальний план формується особисто кожним здобувачем вищої освіти за участю тьютора та затверджується директором Інституту (розпорядження №1 про вивчення вибіркового дисциплін у 2018/19 н.р. від 23.08.2018 та розпорядження №10 про вивчення вибіркового дисциплін у 2019/20 н.р. від 21.06.2019. Вивчення навчальних дисциплін та практик, включених до індивідуального навчального плану, є обов'язковим. В основі системи вибіркового дисциплін лежить індивідуальний вибір кожного здобувача вищої освіти, що є важливим із точки зору особистісного розвитку здобувача,

Експертній комісії були надані для перегляду заяви студентів щодо вибору дисциплін вибіркової компоненти.

Однак, на думку експертної комісії, при подальшому перегляді ОП рекомендовано розширити перелік вибіркового дисциплін з метою запровадження міждисциплінарності в освітньому процесі і особистісного розвитку здобувачів.

5. Освітня програма та навчальний план передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дозволяє здобути компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності.

Факти, докази та їх аналіз:

Перевірка експертною групою ОП, навчального плану дозволяє констатувати, що вони передбачають проходження практичної підготовки, яка формує компетентності здобувачів вищої освіти, необхідні для подальшої професійної діяльності. ОП передбачено 2 практичні підготовки: виробничу практику на підприємствах і установах (1 семестр протягом 4 тижнів) та виробничу переддипломну практику (3 семестр протягом 4 тижнів). Базами практик є Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА, Державна екологічна інспекція Центрального округу, ТОВ “Фрея-агро”, Комунальний заклад “Черкаський обласний онкологічний диспансер”, ТОВ “Фабрика агрохімікатів”, Черкаський міський зоологічний парк, Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Черкаська філія державної установи “Інститут охорони ґрунтів”, ТОВ “Світ ласощів” та ін. За наданим експертною комісією запитом були представлені відповідні угоди на проходження студентами практики та договори про співпрацю.

Відповідно до програм практик кожен здобувач вищої освіти отримує індивідуальне завдання. За результатами практик відбувається прилюдний захист звітів (який відвідала експертна комісія), заповнюються документи, які допомагають визначити компетентності, здобуті або розвинені під час практичної підготовки за ОП.

Найважливішим критерієм оцінки практичної підготовки є враження здобувачів вищої освіти від проходження практики, які вони особисто виголошують та демонструють під час захисту звіту за її проходженням. Таким чином, під час практичної підготовки здобувач вищої освіти набуває загальні та фахові компетентності, які зазначені в ОП.

Аналіз звіту про самооцінювання, перевірка підтверджувальних документів (програм практик за всіма видами, договорів про проходження практики на виробництвах, відгуків на звіти про проходження практики від керівників з підприємств), а також опитування під час виїзної експертизи всіх зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів (студентів, роботодавців, керівників практик від кафедри) дозволяє зробити висновок про те, що практична підготовка здобувачів вищої освіти відбувається на високому рівні та дозволяє у повній мірі здобути компетентності, необхідні у подальшій професійній діяльності.

6. Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям.

Факти, докази та їх аналіз:

Положення про порядок формування варіативної складової індивідуального навчального плану студента Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (затверджено 09.09.2019)

<https://docs.google.com/document/d/1jhHzKPwqstbKmJnpY9chkM-64b5UtkWqRbftocOwL8/edit>

ОП включає достатній перелік освітніх компонентів, що дозволяють отримати програмні компетентності, які можна віднести до soft skills. Ці навички формуються під час вивчення нормативних та вибіркового освітніх компонентів: «Основи наукової комунікації іноземною мовою», «Стратегія сталого розвитку», «Екологічна освіта і виховання», «Системний аналіз якості навколишнього середовища», «Екологічна стандартизація і сертифікація», «Виробнича практика на підприємствах і установах», “Виробнича переддипломна практика” тощо. Роботодавці, багато з яких є випускниками університету, відзначали, що саме фахова складова навчання дозволяє здобувачам вищої освіти краще адаптуватися у професійному середовищі.

Здобувачі вищої освіти беруть участь у професійно, науково та соціально орієнтованих

акціях – «Первоцвіт», «Birdwatching», «Батарейки, здавайтеся!». Здобувачі долучаються до заходів, пов'язаних із боротьбою з кліматичними змінами, правами тварин, збереженням біорізноманіття.

Отже, експертна комісія підтверджує, що ОП розроблена таким чином, що поряд з винятково професійними компетенціями здобувачі набувають неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі та суспільному житті

7. Зміст освітньої програми ураховує вимоги відповідного професійного стандарту (за наявності).

Факти, докази та їх аналіз:

Зміст ОП повністю відповідає вимогам «Стандарту вищої освіти України» спеціальності 101 Екологія для другого (магістерського) рівня, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.10.2018 р. № 1066. ОП передбачає 22 програмних результатів, з яких 20 відображені у Стандарті. Наприклад, дисципліни «Стратегія сталого розвитку», «Зміни клімату та управління навколишнім середовищем», «Екологічна освіта та виховання» реалізують теоретичний зміст предметної області у частині «використання понять, концепцій, принципів природничих наук і сучасної екології для охорони навколишнього середовища, збалансованого природокористування та сталого розвитку». На думку експертної комісії, всі освітні компоненти зорієнтовані на формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань, умінь та навичок для застосування в професійній діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

8. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) реалістично відбиває фактичне навантаження здобувачів, є відповідним для досягнення цілей та програмних результатів навчання.

Факти, докази та їх аналіз:

Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів реалістично відбиває фактичне навантаження здобувачів. Значна частка освітніх компонентів спрямована на забезпечення здобувачів вищої освіти компетентностями, пов'язаними з оцінкою наявного стану, аналізом і розробкою шляхів управління екосистемами і їхніми компонентами на принципах сталого розвитку («Екологічний менеджмент і аудит», «Екологічний менеджмент природоохоронних територій», «Екологічний менеджмент водних екосистем», «Екологічний менеджмент у сільському господарстві», «Основи лісової екології і лісівництва». Інша частка освітніх компонентів зосереджена на оволодінні методами збирання, обробки та інтерпретації результатів екологічних досліджень, що реалізується під час опанування дисциплін «Методологія і методика наукових досліджень», «Геоінформаційні системи в екології», «Інтродукція та акліматизація організмів», «Екологічна стандартизація і сертифікація», «Системний аналіз якості навколишнього середовища» тощо. Студенти мають можливість отримати сильну практичну підготовку, де передбачено 2 практичні підготовки.

Опитування здобувачів на ОП проводиться; експертній групі за запитом були надані анкети. Великий обсяг самостійної роботи у більшості дисциплін пояснюється тим, що у навчальному плані не виділений час на написання магістерської роботи, тематика яких затверджується на початку II семестру. З метою уникнення перевантаження здобувачів, рекомендовано переглянути навчальні плани на предмет виділення окремих кредитів для

виконання кваліфікаційної (випускної) роботи.

9. У разі здійснення підготовки здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти структура освітньої програми та навчальний план узгоджені із завданнями та особливостями цієї форми здобуття освіти.

Факти, докази та їх аналіз:

Дуальна освіта у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького не застосовується. На освітньо-професійній програмі “Екологія” не передбачена підготовка здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти.

Загальний аналіз щодо Критерію 2

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 2:

1. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, складають логічну взаємопов’язану систему та в сукупності дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.
2. Зміст освітньої програми повністю відповідає предметній області визначеної для неї спеціальності.
3. Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 2:

Структура освітньої програми передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі, передбаченому законодавством. Однак, ситуацією повної відповідності у межах критерію є така, коли здобувач вищої освіти може обрати будь-яку дисципліну, що запропонована на вибір викладачами/кафедрою/факультетом у ЗВО, незалежно від спеціальності чи підрозділу, який забезпечує її викладання.

ЧНУ ім. Богдана Хмельницького рекомендовано в подальшому привести ситуацію з вибірковыми дисциплінами до повної відповідності підкритерію 2.4, а саме - при перегляді ОП розширити перелік вибіркового дисциплін з метою запровадження міждисциплінарності в освітньому процесі і особистісного розвитку здобувачів.

З метою уникнення перевантаження здобувачів, рекомендовано переглянути навчальні плани на предмет виділення окремих кредитів для виконання кваліфікаційної (випускної) роботи.

Рівень відповідності Критерію 2:

В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 2:

Перелік освітніх компонентів, включених до ОП, їх послідовність та зв’язки між собою загалом відповідають визначеному критерію з недоліками, що не є суттєвими

Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання

1. Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти.

Факти, докази та їх аналіз:

Правила прийому на навчання за освітньо-професійною програмою “Екологія”, що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Черкаському національному університеті ім.Богдана Хмельницького, є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та були оприлюднені на офіційному веб-сайті ЗВО. Правила щорічно оновлюються та вчасно оприлюднюються на веб-сайті закладу <http://www.cdu.edu.ua/informatsiya/abiturientam/vstup-2019/pravya-priomu-2019.html> вищої освіти, що підтвердили цьогорічні вступники на ОП.

2. Правила прийому на навчання за освітньою програмою враховують особливості самої освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Встановлено, що правила прийому на навчання передбачають, що здобувач, який має відповідний документ за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти складає іспити з фахових дисциплін, що підтверджують його готовність до засвоєння дисциплін. Форми та зміст вступних випробувань, передбачених для вступу на освітньо-професійну програму “Екологія”, що реалізується на другому (магістерському) рівні вищої освіти у Черкаському національному університеті ім.Богдана Хмельницького, відповідають рівневі початкових (вхідних) компетентностей, потрібних для того, аби розпочати навчання на програмі, про що свідчить відповідна програма фахового вступного іспиту https://drive.google.com/file/d/1nfxXyXfkEyyJn_jE4Qxq37iT0l99pEG4/view та іспиту з іноземної мови (англійської) або <https://drive.google.com/file/d/1OiIoQAJT7WvNYrHIHd21Oi9zpgYlz-YQ/view> (німецької) <https://drive.google.com/file/d/1w-dvspXI3hQ4xWb1BBLJWa2pSmZI-np4/view> Для здобувачів, які не мають фахової підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти, передбачене додаткове фахове випробування <https://drive.google.com/file/d/1WojFtDm1k9zBI5HK-EQbiUc1wII9bAMl/view>, що також враховує особливості освітньо-професійної програми «Екологія». Таким чином, вимоги до вступників враховують особливості освітньої програми, яка передбачає вивчення іноземної мови, а також базові знання зі спеціальності 101 «Екологія»

3. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Лісабон, 1997 р.), є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Процедура визнання результатів навчання, отриманих в інших ЗВО, регулюється наступними документами: Положенням про організацію освітнього процесу в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (затверджено 12.02.2015), зокрема, п. 6.9. Розміщено на інтернет-сторінці університету за посиланням <https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmVjF5U2dTymcwYIE/view>;

Положенням про академічну мобільність учасників освітнього процесу Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Розміщено за посиланням https://drive.google.com/file/d/1IeJtqfY_OEQgciKH_mt2CcY_NY6PTfii/view;

Положенням про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, а також надання їм академічної відпустки (затверджено 7.10.2019). Розміщено за посиланням: <https://drive.google.com/file/d/1FsXF9t8AtDcns16ClqrPgZNXE9ZBLmDW/view>

Про порядок повторного (додаткового) вивчення дисциплін (кредитів ЄКТС) осіб у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (затверджено 19.10.2016). Розміщено за посиланням:

<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmSE4tU05rN29mbGc/view>

Отже, в ЗВО діють чіткі і зрозумілі, такі, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабонській конвенції), доступні для всіх учасників освітнього процесу правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності.

Під час зустрічі із студентами експертна комісія з'ясувала, що здобувачі Карленко Ю. та Скічко В. під час навчання скористались програмою академічного обміну з закладом вищої освіти Академією ім. Я. Длугоша. у м в Честнохово (Польща).

4. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, а також надання їм академічної відпустки (затверджено 7.10.2019). Зокрема, п. 8. Розміщено на інтернет-сторінці університету за посиланням:

<https://drive.google.com/file/d/1FsXF9t8AtDcns16ClqrPgZNXE9ZBLmDW/view>

Перевірено в бесідах із здобувачами вищої освіти та науково-педагогічним персоналом.

Загальний аналіз щодо Критерію 3

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 3:

Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному веб-сайті

Діють чіткі і зрозумілі, такі, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабонській конвенції), доступні для всіх учасників освітнього процесу правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 3:

--

Рівень відповідності Критерію 3:

А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 3:

Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання повністю відповідають визначеному критерію.

Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою

1. Форми та методи навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи.

Факти, докази та їх аналіз:

Освітня програма відповідає заявленій цілі, форми та методи навчання і викладання орієнтовані на досягнення цілі і програмних результатів навчання. Зустрічі зі студентами та випускниками, підтверджують правильно обрані форми та методи навчання. На ОП застосовують як традиційну систему методів, так і інноваційні методи навчання, які обґрунтовані і результативні. Зокрема, кейс-методи, елементи смарт-навчання з предметів “Зміна клімату та управління навколишнім середовищем”, “Екологічна освіта та виховання”. “Фіто- та зоосозологічний практикум”, які представив гарант як доказові матеріали. Форми й методи навчання і викладання обирають викладачі залежно від специфіки дисципліни. Результати щосеместрового анкетування здобувачів вищої освіти навчально-методичним відділом і випусковою кафедрою з метою оцінювання рівня викладання з кожної навчальної дисципліни підтверджують цю відповідність. Застосовувані ЧНУ ім. Богдана Хмельницького методи і форми навчання відповідають вимогам студентоцентрованого навчання. 92% студентів (на основі аналізу анкет студентів-магістрантів) вважають навчальний план сучасним і корисним. Студенти мають змогу самостійно формулювати власні інтереси та потреби, формуючи індивідуальну освітню траєкторію, відповідно до Положення “Про організацію освітнього процесу у Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького” (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmVjF5U2dTYmcwYIE/view>) та Положенням про порядок формування варіативної складової індивідуального навчального плану студента Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького” (2019) (<https://docs.google.com/document/d/1jhHzKPwqstbKmJnpY9chkM-64b5UtkWqRbftocOwL8/edit>).

Аналіз анкет студентів-магістрантів показав, що 85% задоволені можливостями підбору дисциплін. Таке анкетування проводиться щосеместру як навчально-методичним відділом, так і випусковою кафедрою.

Академічна свобода реалізується під час вибирання студентами дисциплін із вибіркового циклу, тем семінарських і наукових доповідей і презентацій, курсових робіт, випускних кваліфікаційних робіт. Зустріч із студентами та випускниками підтвердила, що здобувачі мають повне право на висловлення власних думок, поглядів відповідно до їхнього світогляду, власних бачень і суджень.

Аналіз звітів здобувачів про виробничу і переддипломну практики, які були подані комісії як доказові матеріали, показав високий відсоток успішного проходження практик, наявні позитивні відгуки керівників підприємств.

2. Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання у межах окремих освітніх компонентів (у формі силабуса або в інший подібний спосіб).

Факти, докази та їх аналіз:

Інформація про освітній процес, є доступною, зрозумілою для студентів, своєчасно надається у повному обсязі. На зустрічі зі студентами було підтверджено, що має місце доступна інформація у вигляді силабусів та усного роз'яснення викладача на першому занятті. Студенти мають можливості використовувати відео-лекції і відео-семінари та інший матеріал, викладений на

<https://www.youtube.com/channel/UC9UneTm7wFB7bsxR5PpsAag/videos>.

Перевагою є зручна форма доступу до силабусів усіх курсів ОП, де можна отримати вичерпну інформацію (https://drive.google.com/file/d/1B9A-C_20OkDAG1JEfHaeYJXcmC7t1rks/view)

3. Заклад вищої освіти забезпечує поєднання навчання і досліджень під час реалізації освітньої програми відповідно до рівня вищої освіти, спеціальності та цілей освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Аналіз спілкування з усіма стейкхолдерами, ознайомлення з науковими публікаціями викладачів і здобувачів свідчить про тісний зв'язок між навчанням і дослідженнями під час реалізації ОП.

Навчання, що базується на дослідженні (Research-based learning), коли студенти залучені до безпосередньої наукової діяльності разом із викладачем, реалізується під час опанування низки дисциплін, зокрема «Фіто- та зоосозологічний практикуму». Також навчання на дослідницькій основі відбувається під час проходження здобувачами освіти виробничої і переддипломної практик, коли вони здійснюють власні наукові дослідження, використовуючи прилади і обладнання в місці проходження практики, аналізують та інтерпретують результати досліджень разом із керівником.

На тісний зв'язок між навчанням і дослідженнями під час реалізації ОП вказують запити на замовлення науково-дослідної роботи, зокрема при плануванні тематики кваліфікаційних магістерських робіт, підприємств і організацій: Черкасиводоконал, відділ управління екології та природних ресурсів ЧОДА, Черкаський зоологічний парк, ВСП ТОВ "Фабрика агрохімікатів "Інституту здоров'я рослин".

На випусковій кафедрі пропагують наукову роботу, викладачі доповідають на наукових семінарах кафедри, які проводять 1-2 рази на семестр, а студенти є активними учасниками наукової конференції "Родзинка", які проводить ЧНУ ім. Б. Хмельницького (у 2019 році брали участь 45% студентів-екологів).

Результатами поєднання навчання й наукових досліджень є підготовка та публікація магістрами тез доповідей, їх участь у наукових конференціях, круглих столах, наукових семінарах, конкурсах студентських наукових робіт.

Аналіз проведеного навчально-методичним відділом анкетування здобувачів показав, що наукова та змістова значущість навчального матеріалу є високою, і у всіх викладачів на думку магістрантів становить понад 4 бали (11 викладачів), з них понад 4, 5 - 7 викладачів). Здобувачі вищої освіти за спеціальністю 101 Екологія регулярно підтверджують свою конкурентоспроможність серед інших ЗВО, здобуваючи призові місця на II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у галузі знань «Екологія та екологічна безпека» (<https://ipn.cdu.edu.ua/index.php/pidrozdzily/2016-08-31-04-57-36/nahorody-ta-vidznaky>).

Наявне Положення про студентський науковий гурток “Екологія” ННІ Природничих та аграрних наук, протоколи засідань, а зустріч із студентами підтвердила проведення і тематику таких засідань.

Варто відзначити, що курсові і кваліфікаційні роботи обов'язково включають науковий експеримент.

4. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники (далі – викладачі) оновлюють зміст освіти на основі наукових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі.

Факти, докази та їх аналіз:

Викладачі кафедри постійно оновлюють освітню програму, змістове наповнення навчальних дисциплін відповідно до наукових досліджень і досягнень української і світової науки. Зокрема, як зазначено у матеріалах самооцінювання, представлено експертам і підтверджено під час зустрічей із викладачами і студентами, оновлено тематику дисципліни «Фіто- та зоосозологічний практикум», “Фітосанітарний моніторинг екосистем” відповідно до найновіших проблемних питань..

Аналіз відповідної документації кафедри (звіти з науково-дослідних робіт кафедри, матеріали наукового гуртка, публікації студентів), зустрічі із стейкхолдерами показали, що важливою підставою для модернізації змісту освіти виступають наукові дослідження викладачів, а також співпраця й спілкування викладачів ОП та керівництва ННІ із зарубіжними колегами.

Позитивною практикою є виконання госпдоговірних науково-дослідних робіт випусковою кафедрою на замовлення Управління екології та охорони навколишнього середовища Черкаської ОДА

5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти.

Факти, докази та їх аналіз:

Позитивним моментом є наявність в Університеті Стратегії інтернаціоналізації Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

(https://drive.google.com/file/d/1a_xc_sgJy8HAF3SANwhZwqZCANNisuIf/view)

Зустріч із проректорами, з викладачами та студентами дозволяють зробити висновки про активізацію інтернаціоналізації діяльності університету.

Міжнародні зв'язки кафедри реалізовані через співпрацю між Черкаським національним університетом та Академією ім. Я. Длугоша. у м. Ченстохова (Польща).

Загальний аналіз щодо Критерію 4

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 4:

1. Форми та методи навчання і викладання орієнтовані на досягнення визначених у ОП цілей і програмних результатів навчання.
2. На ОП застосовують як традиційну систему методів, так і інноваційні методи навчання, які обґрунтовані і результативні.
3. Студенти мають змогу самостійно формулювати власні інтереси та потреби, формуючи індивідуальну освітню траєкторію.
4. Реалізація освітньої програми ЗВО побудована на засадах академічної свободи, що

виражається у вільному виборі студентами способу і форми отримання інформації, дисциплін із вибіркового циклу, тем курсових і випускних кваліфікаційних робіт, участь здобувачів вищої освіти в розробці ОП тощо.

5. Інформація стосовно освітнього процесу, яка надається студентам, є доступною, зрозумілою, актуальною і своєчасною, надається у повному обсязі й зручній для доступу формі.

6. Викладачі оновлюють освітню програму, навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін у частині змістовного наповнення, методів навчання і викладання.

7. На тісний зв'язок між навчанням і дослідженнями під час реалізації ОП вказують запити на замовлення науково-дослідної роботи, зокрема при плануванні тематики кваліфікаційних магістерських робіт, підприємств і організацій: Черкасиводоконал, відділ управління екології та природних ресурсів ЧОДА, Черкаського зоологічного парку, ВСП ТОВ "Фабрика агрохімікатів "Інституту здоров'я рослин".

8. Курсові і кваліфікаційні роботи обов'язково включають науковий експеримент.

9. Сильною стороною є практика оцінювання кваліфікаційних робіт на відмінно лише за умови апробацій (публікування тез, статей).

10. Здобувачі вищої освіти за спеціальністю 101 Екологія регулярно підтверджують свою конкурентоспроможність серед інших ЗВО, здобуваючи призові місця на II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у галузі знань «Екологія та екологічна безпека».

11. Позитивним моментом є наявність в Університеті Стратегії інтернаціоналізації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 4

Слабкою стороною є низький рівень академічної мобільності здобувачів вищої освіти, участі у програмах обміну.

Рекомендовано посилити участь студентів у програмах академічної мобільності Еразмус+, літніх школах, стипендіальних програмах

Недоліком є відсутність у здобувачів вищої освіти сертифікатів знання іноземної мови.

Рекомендовано посилити мовну підготовку, мотивацію до сертифікації, а відтак до розширення академічної мобільності

Рекомендовано використання системи навчання на основі Moodle або інших ресурсів

Рівень відповідності Критерію 4:

В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 4:

Виділені вище сильні і слабкі сторони під час аналізу діяльності ЗВО за критерієм 4 дозволили експертній групі зробити висновок про відповідність ОП за спеціальністю 101 Екологія (магістерський рівень) рівню В за критерієм 4.

Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність

1. Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів вищої освіти є чіткими, зрозумілими, дозволяють встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання для окремого освітнього компоненту та/або освітньої програми в цілому, а також оприлюднюються заздалегідь.

Факти, докази та їх аналіз:

Основні форми контрольних заходів визначені у «Положенні про організацію освітнього процесу у Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького» (https://drive.google.com/file/d/1UyEe19O_lu81OnU-W8pM4UDqwK_76sin/view), згідно з яким є поточний та підсумковий контроль, а їхні форми та методи проведення визначаються робочою програмою дисципліни (у силабусах кожної дисципліни чітко вказується шкала оцінювання, спосіб і принципи нарахування балів за кожний вид заняття, модульну контрольну роботу тощо. На зустрічі зі студентами було підтверджено доцільність запропонованих форм контролю, зрозумілість і чіткість критеріїв оцінювання. Форми контрольних заходів дають можливість перевірити досягнення програмних результатів.

Кафедра щосеместрово затверджує або поновлює завдання екзаменів.

Аналіз анкетування здобувачів показав, що викладачі чітко й зрозуміло формують вимоги, а також їм властиве об'єктивне оцінювання знань (10 викладачів - отримали 4 і більше балів з п'яти, один викладач - 3,95).

На сайті Навчально-методичного відділу ЧНУ ім. Б. Хмельницького створено розділ, який стосується підготовки кваліфікаційних робіт <https://teach.cdu.edu.ua/resource/theses/>.

Положення про курсові і кваліфікаційні роботи

https://drive.google.com/file/d/1rBT4knbx1UIotbnpJ1S-D-k7u_dO5AN5/view

2. Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності).

Факти, докази та їх аналіз:

форми атестації здобувачів відповідають вимогам стандарту 101 Екологія. Стандарту вищої освіти України» для другого (магістерського) рівня, затвердженого наказом МОН України від 04.10.2018 № 1066,

Атестація здійснюється екзаменаційною комісією і здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи.

Експертною комісією на місці перевірено, що здобувачі вищої освіти затверджують теми курсових та кваліфікаційних робіт заздалегідь. За запитом надано наказ № 720-н від 21.10.2019 про затвердження тем кваліфікаційних робіт ННІ природничих і аграрних наук.

3. Визначено чіткі і зрозумілі правила проведення контрольних заходів, що є доступними для усіх учасників освітнього процесу, забезпечують об'єктивність екзаменаторів, зокрема включають процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження, та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Згідно з “Положенням про організацію освітнього процесу у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького” (https://drive.google.com/file/d/1UyEe19O_lu81OnU-W8pM4UDqwK_76sin/view) форми та методи проведення контрольних заходів визначаються робочою програмою дисципліни. Співкування зі студентами-магістрантами ОП 101 Екологія показало, що правила проведення контрольних заходів є зрозумілими для всіх учасників освітнього процесу та гарантують забезпечення об’єктивності екзаменаторів. Аналіз анкетування здобувачів показав, що викладачам властиве об’єктивне оцінювання знань (10 викладачів - отримали 4 і більше балів з п’яти, один викладач - 3,95).

Співкування зі студентами ОП і представниками студентського самоврядування показало обізнаність здобувачів вищої освіти щодо правил проведення контрольних заходів та порядку оскарження їх результатів. Розроблено алгоритм, згідно з яким у випадках конфліктної ситуації за мотивованою заявою студента чи викладача, створюється комісія для приймання іспиту. Щосеместру за кожною ОП директор інституту складає графік повторного складання заліків та екзаменів викладачеві та комісіям, що підтвердила начальник НМВ та адміністрація ННІ природничих і аграрних наук.

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (п. 4.12.2.5), повторне складання допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачу, другий – комісії, яка створюється директором інституту.

4. У закладі вищої освіти визначено чіткі та зрозумілі політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, що послідовно дотримуються всіма учасниками освітнього процесу під час реалізації освітньої програми. Заклад вищої освіти популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності.

Факти, докази та їх аналіз:

Ознайомлення з документами щодо дотримання академічної доброчесності, зустрічі з з науково-педагогічними працівниками, студентами, членами студентської ради, ректоратом засвідчили, що такі заходи щодо дотримання учасниками освітнього процесу принципів академічної доброчесності мають місце в ЧНУ ім. Б. Хмельницького.

Основним документом, що визначає політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності в університеті є Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (https://drive.google.com/file/d/1xdhyb_mmEcAeYgYW_asVh6XZDj6wyJyz/view).

В усіх силабусах навчальних дисциплін зазначено, що жодні форми порушення академічної доброчесності або нетерпимості не толеруються.

Усі кваліфікаційні роботи в університеті перевіряють на академічний плагіат за допомогою Інтернет-ресурсу UniCheck). Починаючи з 2018 року повнотекстові варіанти кваліфікаційних робіт усіх спеціальностей (у т.ч. ОП «Екологія») оприлюднено на веб-сторінці навчально-методичного відділу університету (<https://teach.cdu.edu.ua/resource/theses/>), куди експертам було надано доступ під паролем. Експертам було продемонстровано перевірку магістерської роботи на плагіат на відповідному веб-ресурсі.

Аналіз відповідних матеріалів показав, що проблеми академічної доброчесності обговорювали на засіданнях Вченої ради університету (10.01.2018, протокол №7), вченої

ради ННІ природничих та аграрних наук (30.01.2018, протокол №5), на засіданнях кафедри (протоколи №5 від 17.01.2019, №10 від 20.06.2019. Також в університеті упродовж 2018-2019 були проведені круглі столи та тренінги, цикл науково-методичних семінарів для здобувачів вищої освіти, метою яких було доведення до відома вимог щодо академічної доброчесності.

На сайті Навчально-методичного відділу ЧНУ <https://teach.cdu.edu.ua> викладено Порядок перевірки кваліфікаційних робіт на наявність текстових запозичень <https://docs.google.com/document/d/1-4C2HeZsiMIKWZ1PbrBtcGtZq-h6pmFEPDZYGTevalJU/edit>, Методичні рекомендації для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n211>.

Загальний аналіз щодо Критерію 5

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 5:

Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів магістерської програми 101 Екологія є чіткими, зрозумілими, дозволяють встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання й оприлюднюються заздалегідь.

Чіткі і зрозумілі правила проведення контрольних заходів забезпечують об'єктивність екзаменаторів, що підтверджено анонімним опитуванням здобувачів.

Розроблені процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначено порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження.

В університеті регулярно проводять заходи щодо дотримання учасниками освітнього процесу принципів академічної доброчесності. Усі кваліфікаційні роботи в університеті перевіряють на академічний плагіат за допомогою доступу до онлайн-системи Unicheck.com (США). Починаючи з 2018 року повнотекстові варіанти кваліфікаційних робіт усіх спеціальностей (у т.ч. ОП «Екологія») оприлюднюються на веб-сторінці навчально-методичного відділу університету.

В усіх силабусах навчальних дисциплін зазначено, що жодні форми порушення академічної доброчесності або нетерпимості не толеруються.

Усі учасники освітнього процесу дотримуються установлених правил проведення контрольних заходів під час реалізації ОП.

Розроблено чіткий алгоритм перевірки кваліфікаційних робіт на наявність текстових запозичень у вигляді документу (Порядок перевірки кваліфікаційних робіт на наявність текстових запозичень) і викладено на сайті Навчально-методичного відділу ЧНУ.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 5:

Дотримання академічної доброчесності є широкоплановим, а тому не зводиться лише до наявності певних процедур та інших інституційних механізмів. Рекомендовано ЗВО приділити більше уваги доведенню цінності, політик та процедур академічної доброчесності до усіх учасників освітнього процесу, зокрема ввести в ОП окремі ОК, присвячених академічній доброчесності, та реалізувати окремі короткострокові навчальні модулі з цієї тематики тощо.

Рівень відповідності Критерію 5:

В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 5:

Виділені вище сильні сторони і позитивні практики при аналізі діяльності ЗВО за критерієм 5 дозволили експертній групі зробити висновок про відповідність ОП за спеціальністю 101 Екологія (магістерський рівень) рівню В за критерієм 5.

Критерій 6. Людські ресурси

1. Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.

Факти, докази та їх аналіз:

Аналіз звіту про самооцінювання (Таблиця 2. Зведена інформація про викладачів), а також інтерв'ювання гаранта освітньої програми, директора інституту, науково-педагогічних працівників ОП 101 Екологія рівень магістра дали змогу встановити, що науково-педагогічні працівники, що забезпечують реалізацію освітньої програми, мають відповідну кваліфікацію і відповідають не менш ніж чотирьом підпунктам п.30 Постанови КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1187 зі змінами від 10.05.2018, №347-2018-п).

Академічна та професійна кваліфікація викладачів відповідає цілям та програмним результатам навчання, а також наявна відповідності викладачів тим дисциплінам, які вони викладають. Викладачі ОП мають відповідну кваліфікацію, досвід професійної діяльності і відповідні компетентності. Зокрема, наявні посібники Затула В.І. Метеорологія і кліматологія: Навчальний посібник / В.І. Затула, Л.М. Титаренко. Черкаси, 2010. 357 с., 2) Титаренко Л. М. Зміна клімату та управління навколишнім середовищем: практично-семінарські заняття для студентів 1 курсу спеціальності 101 Екологія, ОС «магістр»/ Л. М. Титаренко. Черкаси, 2018. 96 с. 3) Литвин В.А., Галаган Р.Л. Системний аналіз якості навколишнього середовища (лабораторний практикум) – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2019. 76 с. підтверджують цю відповідність.

З метою стимулювання розвитку викладацької діяльності в університеті розроблено та затверджено Положення про інтегральну оцінку діяльності науково-педагогічних працівників університету (протокол № 6 від 28.04.2016 вченої ради університету), де враховується навчально-методична, науково-дослідна та організаційна робота викладачів університету, у тому числі викладачів ОП “Екологія”.

(https://drive.google.com/file/d/1PWq40qW0dC2crFPOK_WfKgdHmWbWc_k5/view).

Представлені журнали взаємних і контрольних занять науково-педагогічних працівників кафедри можуть свідчити про регулярне відвідування відкритих занять і обговорень проблемних моментів, що свідчить про належне ставлення викладачів до вимог до якості освітнього процесу.

2. Процедури конкурсного добору викладачів є прозорими і дозволяють забезпечити необхідний рівень їхнього професіоналізму для успішної реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Зустріч із начальником відділу кадрів, проректорами підтвердила, що рівень професіоналізму викладачів оцінюють відповідно до кадрових вимог (Постанови КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1187 зі змінами від 10.05.2018, №347-2018-п). Згідно із Порядком проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів)

https://drive.google.com/file/d/1aYUFY_bIBTwaMEtKfC3SOyJyC7cm923s/view та

Положенням про Раду із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти

ЧНУ ім. Богдана Хмельницького

(https://docs.google.com/document/d/1tRYAG7yXupZvtK8VyZtrTQ7z5pSXmZw03sdxHk_2guQ/edit) проводять аналіз кадрового забезпечення та механізмів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, педагогічних працівників, адміністративного персоналу. Сильною стороною є чітко прописані встановлені вимоги: проведення відкритого/пробного заняття, рейтингування (згідно із положення про рейтинг), опитування студентів і визначення балу кожного викладача за певними критеріями.

3. Заклад вищої освіти залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу.

Факти, докази та їх аналіз:

Сильною стороною ЧНУ ім. Б. Хмельницького є активне залучення до організації та реалізації освітнього процесу роботодавців. Інтерв'ю з роботодавцями (директором філії «Холодний Яр» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» Б. Легоняком, зав. відділом акваторію Черкаського міського зоопарку Я. Кузьменком, начальником Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА О. Звягінцевою, начальником Управління державного екологічного нагляду і контролю Центрального округу О. Позняковим, зав. сектору біологічних досліджень Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України К. Мосіюк, начальника відділу фітосанітарних заходів на кордоні Держпродспоживслужби К. Сасенка, підтвердило, що вони є залученими до проведення теоретичних і практичних занять, особливо виробничих практик, а також беруть участь в організації наукових досліджень магістрів.

Під час організації та реалізації освітнього процесу обов'язково враховується думка роботодавців щодо необхідних компетентностей випускника на ринку праці, про що свідчать письмові запити роботодавців щодо вибору тематики кваліфікаційних робіт і курсів, пов'язаних з їхнім профілем робіт.

Експертна група стверджує, що ЧНУ ім. Богдана Хмельницького залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу на ОП «Екологія».

4. Заклад вищої освіти залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців.

Факти, докази та їх аналіз:

Роботодавці залучені до аудиторних занять на ОП 101 Екологія. Частина навчальних занять проходять безпосередньо у місцях потенційного працевлаштування випускників. Зокрема, як підтвердила зустріч із роботодавцями, практикуються виїзні заняття з дисциплін «Фіто- та зоосозологічний практикум», «Екологічний менеджмент природоохоронних територій» на базі Канівського природного заповідника ЧНУ ім. Т. Шевченка», філії «Холодний Яр» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», ДП «Черкаське лісове господарство», ДП «Кам'янське лісове господарство». Виїзні заняття з дисципліни «Інтродукція та акліматизація організмів» практикуються на території Національного дендропарку «Софіївка», НБС ім. М.М. Гришка НАНУ, Черкаського міського зоопарку. Виробничі практики проходять на території підприємств і установах Черкаської та суміжних областей (Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА, Управління державного екологічного нагляду і контролю Центрального округу, Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та ін.), де здобувачі вищої освіти не лише вдосконалюють на практиці теоретичні знання, але й демонструють потенційним роботодавцям власні компетенції, налагоджують особисті

зв'язки та можуть підсилювати зазначені установи молодими спеціалістами-фахівцями в галузі охорони довкілля.

5. Заклад вищої освіти сприяє професійному розвитку викладачів через власні програми або у співпраці з іншими організаціями.

Факти, докази та їх аналіз:

Викладачі ОП проходять обов'язкове підвищення кваліфікації на базі інших ЗВО як України, так і зарубіжних закладів відповідно до Положення про підвищення кваліфікації (стажування) педагогічних і науково-педагогічних працівників Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/1XexCVN5NpxETEIc2wwBCN34oDSRgi-8V/view>)

Професійний розвиток викладачів здійснюється також шляхом участі в наукових конференціях, круглих столах, наукових семінарах.

Міжнародне стажування викладачів ЧНУ ім. Богдана Хмельницького у Вищій лінгвістичній школі WSL (м. Ченстохова) здійснюється у рамках двостороннього договору.

Викладачі ОП залучені до міжнародних проектів (Гаврилюк М.Н. – Booster Grant Rufford Foundation “Continuing Saker Falcon Conservation in Eastern Europe” (2018-2019). Continuation of Saker Falcon and Steppe Biodiversity Conservation in Ukraine» (2015-2016). - Спрягайло О.В. - польсько-український проект «Розвиток громадських екологічних організацій та їх співпраці для розширення мережі Емеральд в Україні» (Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Польща), участь у Міжнародному семінарі на тему: Імплементация Оселищної Директиви Європейського Союзу: оселища та флора» (2018 р., на базі НПП «Бузький Гард», с. Мигія, Миколаївської обл., за підтримки проекту ЄС APENA.).

6. Заклад вищої освіти стимулює розвиток викладацької майстерності.

Факти, докази та їх аналіз:

В ЧНУ створюють умови для професійного розвитку викладачів, зокрема за останні два роки мали місце:

1. Курси з англійської мови для науково-педагогічних працівників із залученням Корпусу Миру, 1 семестр 2019-2020 року.
2. Тренінг для викладачів та науковців «Можливості публікації у міжнародних фахових виданнях для науковців та викладачів», 16-20 вересня 2019 р.
3. Тренінг «Міжнародні стажування для науковців та викладачів», 12 лютого 2019 р.
4. Тренінг «Впровадження оновлених додатків до навчально-методичного мультимедійного посібника (для України) «Крок за кроком» щодо практик викладання основ сталого розвитку у рамках екологічного проекту «Місцеві Ініціативи для Сталої України» Регіонального Екологічного Центру для Центральної та Східної Європи. Березень 2018 р.

Загальний аналіз щодо Критерію 6

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 6:

Сильною стороною є залучення роботодавців до аудиторних занять на ОП професіоналів-практиків, представників роботодавців, що є фахівцями екологами. Позитивною практикою є те, що частина навчальних занять проходять безпосередньо у місцях потенційного працевлаштування випускників. З метою стимулювання розвитку викладацької діяльності в університеті розроблено та затверджено Положення про інтегральну оцінку діяльності науково-педагогічних працівників університету, де враховується навчально-методична, науково-дослідна та організаційна робота викладачів університету. В ЧНУ створюють умови для професійного розвитку викладачів, зокрема за останні два роки мали місце низка тренінгів, а також курсів з англійської мови. Матеріальним стимулом є доплати за високі показники індексу Гірша (5 і більше за версією Scopus, WoS).

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 6:

Рекомендовано активізувати стажування викладачів ОП за міжнародними програмами. Недоліком є відсутність матеріального заохочення викладачів за методично-навчальну роботу, зокрема рекомендовано передбачити можливість нагородження преміями переможців щорічної конкурсу навчальної літератури.

Рівень відповідності Критерію 6:

В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 6:

Виділені вище сильні сторони і позитивні практики при аналізі діяльності ЗВО, а також рекомендації щодо вдосконалення ОП за критерієм 6, дозволили експертній групі зробити висновок про відповідність ОП за спеціальністю 101 Екологія (магістерський рівень) рівню В за критерієм 6.

Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси

1. Фінансові та матеріально-технічні ресурси (бібліотека, інша інфраструктура, обладнання тощо), а також навчально-методичне забезпечення освітньої програми забезпечують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання.

Факти, докази та їх аналіз:

Під час акредитації експертна група перевірила фінансові та матеріально-технічні ресурси. Бібліотечний фонд та навчально-методичне забезпечення задовольняє потреби здобувачів вищої освіти та забезпечують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання. Є можливість скористатися читальним залом онлайн, а також звернутися онлайн до Віртуальної бібліографічної довідки - це бібліотечна служба, черговий оператор-бібліограф якої допоможе знайти інформацію про книги, статті, Інтернет-ресурси, а також підібрати список літератури за конкретною темою (<http://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/posluhy.html>). Також було перевірено можливість безкоштовного доступу до бази Scopus за попередньої реєстрації в системі як здобувач чи викладач (<https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic>). Площі аудиторного фонду відповідають встановленим вимогам. Після огляду матеріально-технічної бази експертною комісією було встановлено відповідність навчальних та наукових лабораторій екологічного профілю з відповідним

лабораторним обладнанням. Експертна група пересвідчилась в тому, що обладнання є робочим під час занять, на яких працювали здобувачі. Однак, експертною комісією рекомендовано оновлення застарілого обладнання та придбання ліцензійного спеціалізованого програмного забезпечення, наприклад “Еол плюс”, “Map info”.

Під час практики за рахунок двосторонніх угод із провідними підприємствами, установами та організаціями, в освітній та науковій діяльності додатково використовується лабораторне обладнання закладів-партнерів.

Студентами було підтверджено, що усім іногороднім студентам надається гуртожиток. Університет має вільний безплатний доступ до wi-fi.

2. Заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та/або наукової діяльності в межах освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Експертна група підтверджує, що заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та/або наукової діяльності в межах освітньої програми. Є наявний вільного доступ здобувачів вищої освіти до бібліотечних фондів університету (<http://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/posluhy.html>), безкоштовного доступу до бази даних Web of Science та Scopus (<https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic>), вільного доступу до комп'ютерних класів ННІ природничих та аграрних наук. Під час зустрічей зі стейкхолдерами було підтверджено цю інформацію. А також про залучення до обговорень та онлайн-анкетування.

3. Освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.

Факти, докази та їх аналіз:

Під час акредитаційної експертизи було перевірено умови, які створені для навчання здобувачів вищої освіти за ОП «Екологія» ОС «магістр» і підтверджено, що освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.

Навчальні корпуси та гуртожитки дійсно відповідають санітарним нормам та забезпечена охорона громадського порядку (охоронець, комендант корпусу та вихователі в гуртожитках). На базі університету створено психологічну службу та центр соціальної та фізичної реабілітації людей з інвалідністю.

4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.

Факти, докази та їх аналіз:

Закладом вищої освіти в обличчі ОП “Екологія” забезпечена освітня підтримка у контексті організації навчання і викладання. Зокрема, у відкритому доступі знаходиться інформація про навчальний план спеціальності, освітньо-професійну програму та силабуси (<https://ipn.cdu.edu.ua/index.php/pidrozdily/2016-08-31-04-57-36/2016-08-31-05-03-24>).

Здобувачі вказують на чудову взаємодію деканатів та викладачів зі студентами. Організаційна підтримка забезпечена проведенням заходів та зустрічей здобувачів, таких

як старостат, студентська рада.

Інформаційна підтримка забезпечена вільним доступом до інформації на сайті університету (<https://www.cdu.edu.ua/>), в соціальних мережах, зокрема, Facebook (<https://www.facebook.com/groups/1466289456958984/?fref=ts>) та Instagram (https://www.instagram.com/chnu_life/?hl=ru).

Консультативна і соціальна підтримка забезпечена спеціальними підрозділами, такими як психологічна служба (<https://www.cdu.edu.ua/pidrozdzili/psykholohichna-sluzhba.html>).

Якість підтримки здобувачів вищої освіти оцінюється за допомогою анонімного онлайн-анкетування (<https://drive.google.com/file/d/1j5BYIbT5CAzFT9K7f1wtAM-G4Gx0kj-O/view>), результати якого обговорюються на засіданні кафедри та висловлюються пропозиції щодо усунення виявлених недоліків. Експертна група було ознайомлена з аналізом анкет ОП "Екологія" ОС "Магістр".

5. Заклад вищої освіти створює достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами, що навчаються за освітньою програмою.

Факти, докази та їх аналіз:

В Університеті створено Регіональний навчально-реабілітаційний інклюзивний центр супроводу студентів з обмеженнями життєдіяльності (ауд. 123, навчальний корпус № 1). Також навчальний корпус, гуртожиток та бібліотека оснащені пандусами, а навчальний корпус та гуртожитки ще ліфтом. Під час зустрічі із здобувачами було підтверджено комфортність умов і вказано, що в гуртожитку є 5-й поверх, який найбільш розрахований на студентів з обмеженими функціями життєдіяльності.

Відповідно до Правил прийому ЧНУ ім. Б. Хмельницького

(<https://www.cdu.edu.ua/informatsiya/abiturientam/vstup-2019/pravyla-priyomu-2019/pravyla-priyomu-na-navchannia-do-cherkaskoho-natsionalnoho-universytetu-imeni-bohdana-khmelnyskoho-u-2019-rotsi-2.html>) під час вступу всі вступники за ОП «Екологія» ОС

«магістр» інформуються, що в разі наявності певних пільг вони можуть скористатися ними для вступу, а також проходження їх на навчання за кошти державного бюджету, матимуть право на соціальну стипендію. На зустрічі зі студентами був присутній один здобувач, який отримує таку соціальну стипендію. А також під час зустрічі зі студентською радою було вказано на можливість безкоштовного харчування для здобувачів у зв'язку з пільгами.

6. Існує чітка і зрозуміла політика і процедури вирішення конфліктних ситуацій (зокрема пов'язаних з сексуальними домаганнями, дискримінацією та/або корупцією тощо), яка є доступною для усіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримується під час реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Процедури вирішення конфліктних ситуацій регулюються Статутом ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmYldfQjRNUE5ZdEE/view>),

Правилами внутрішнього розпорядку

(<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmaDk2SnI2NDhET1U/view>), Кодексом академічної доброчесності та корпоративної етики ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (https://docs.google.com/document/d/1rJA4K7qYjYzgfx-o_KM78WoRfTBYPfxjQUt9qGrn0u4/edit), Положенням про порядок відрахування,

переривання навчання, поновлення і переведення осіб у ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/1FsXF9t8AtDcns16ClqrPgZNXE9ZBLmDW/view>), Положенням про організацію освітнього процесу

(<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmVjF5U2dTYmcwYIE/view>), Порядком проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів

(https://drive.google.com/file/d/1aYUFY_bIBTwaMEtKfC3SOyJyC7cm923s/view).

З метою виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 № 706 «Питання запобігання та виявлення корупції», наказу Міністерства освіти і науки України наказом ректора визначена Уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції в університеті (<https://www.cdu.edu.ua/informatsiya/antikorupsiina-diialnist.html>), до якої можна звернутися безпосередньо, написавши на електронну скриньку довіри antikorupchnu@ukr.net чи SMS-повідомлення за телефоном довіри: (063) 027 19 28. Зі всіх питань можна також звернутися до «Запитай у ректора» (<https://www.cdu.edu.ua/ask-rector.html?view=vitabook>), де всі здобувачі вищої освіти на умовах анонімності можуть поставити запитання до ректора чи звернутися із певною проблемою. Експертною комісією рекомендується удосконалити процедуру вирішення конфліктних ситуацій про сексуальні домагання.

Загальний аналіз щодо Критерію 7

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 7:

1. Заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та наукової діяльності в межах освітньої програми.
3. Освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.
4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.
5. Заклад вищої освіти створює достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами, що навчаються за освітньою програмою.
6. Існує чітка і зрозуміла політика і процедури вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з дискримінацією, корупцією тощо, яка є доступною для усіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримується під час реалізації освітньої програми.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 7:

1. Експертною комісією рекомендовано оновлення застарілого обладнання та придбання ліцензійного спеціалізованого програмного забезпечення, наприклад "Еол плюс", "Map info"
2. Питання розгляду повідомлень про сексуальні домагання не прописані у внутрішніх нормативних документах. Це є недоліком в контексті критерію 7.
Рекомендація: удосконалення правил вирішення конфліктних ситуацій, які мають обов'язково передбачати процедури щодо розгляду повідомлень про сексуальні домагання.

Рівень відповідності Критерію 7:

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 7:

Оцінені вище фінансові, матеріально-технічні ресурси та навчально-методичне забезпечення ОП відповідають загалом акредитаційним вимогам. В цілому в ЗВО наявна політика і процедура вирішення конфліктних ситуацій, яку рекомендовано удосконалити.

Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми

1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Процедури розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми закріплені в Положенні про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmWVNBOC01anlHQWs/view>). Рішення «Про Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти університету» було прийняте вченою радою (протокол №4 від 11.02.2016).

2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Експертною комісією підтверджено, що здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери:

1. Щороку (двічі на рік) Навчально-методичним відділом і кафедрою проводиться анонімне онлайн-анкетування, яке є приводом для обговорення на вченій раді (<https://www.cdu.edu.ua/informatsiya/studentam/opytuvannia.html>).
2. Щороку здобувачі мають можливість обирати навчальні дисципліни, що було підтверджено ОПП (<https://drive.google.com/file/d/1FCBHnjaGkWYlpa1QS80PS5bmmnN8U925/view>) та розпорядженням про вивчення вибіркових дисциплін від 22.08.2019, а також на зустрічах зі стейкхолдерами.
3. Студенти залучені до кафедральних обговорень та обговорень на вченій раді факультету (протоколи вченої ради ННІ природничих та аграрних наук з обговоренням процедур внутрішнього забезпечення якості за участі студентів (від 20.06.2019 № 6 та інші)
4. Під час зустрічі з студентським самоврядуванням ЧНУ та Інституту студенти розповіли про успішні запропоновані проекти, такі як “Школа свідомого студента”, “Якість вищої освіти”, благодійні марафони тощо.

3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.

Факти, докази та їх аналіз:

На проведеній експертною комісією зустрічі з роботодавцями були присутні роботодавці з таких структур: Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА, Управління екологічного нагляду і контролю Центрального округу, Сектору біологічних досліджень та обліку Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, історико-культурного заповідника “Чигирин” і його філії “Холодний яр”, Черкаського міського зоопарку, Держпродспоживслужби. Стейкхолдери зазначили, що їх залучають до перегляду освітньої програми, до керівництва практикою у студентів, наприклад, Звягінцева О.М. (начальник управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА), запропонувала ввести дисципліну “Екологічний менеджмент природоохоронних територій”. Після навчання здобувачі мають можливість працевлаштування на цих підприємствах.

4. Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар’єрного шляху випускників освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Інформацію про працевлаштування випускників щороку збирає випускова кафедра. З цією інформацією звітує завідувач кафедри на плановому щорічному засіданні вченої ради (наприклад, протокол №3 від 22.10.2018, протокол №3 від 21.11.2019) Питання працевлаштування випускників розглядалося на засіданні кафедри екології та агробіології (наприклад, протокол № 8 від 19.05.2017). Результати працевлаштування випускників є об’єктом моніторингу та враховуються під час оновлення ОП.

У ЗВО наявна практика зв’язку із випускниками. Клуб випускників за посиланням на сайті <https://www.cdu.edu.ua/mij-universitet/klub-vipuskniv.html>

Випускова кафедра організувала зустріч експертної комісії із випускниками різних років, які працюють за спеціальністю. Зокрема, були присутні: Сасенко К.А. - випускник 2008 р. - начальник відділу фітосанітарних заходів на кордоні Держпродспоживслужби, Кузьменко Я. - випускник 2010 р. - завідувач відділом акваторіуму Черкаського зоопарку, Журавель А. - еколог ТЕЦ; Заяць Р. - викладач кафедри цивільного захисту Черкаського Інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля; Ткаченко І. - спеціаліст екологічної інспекції; Мельник Ю. - фахівець райдержадміністрації з екологічної безпеки тощо.

5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Для своєчасного реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та освітній діяльності розроблена система забезпечення якості закладу вищої освіти, а саме відповідні посади контролю безпеки, комунікації, контролю якості освітньої діяльності, психологічна служба, анонімна скринька “Запитай у ректора”, засідання кафедри та вчених рад тощо.

Під час виїзду експертної комісії було підтверджено інформацію ЗВО:

1. Наказом МОН України від 04.10.2018 № 1066 було затверджено «Стандарт вищої освіти України» для другого (магістерського) рівня. У зв’язку з цим було оновлено та затверджено ОП в жовтні 2018 року. За результатом моніторингу, з метою адаптації ОП до ринку праці, її було оновлено в червні 2019 року.

2. За результатами моніторингу практичної підготовки було рекомендовано розширити кількість установ та підприємств для проходження практик здобувачів вищої освіти. Для усунення цього недоліку протягом 2018-2019 рр. укладено 4 нових договори про співпрацю

з провідними установами, підприємствами.

3. У результаті моніторингу кадрового складу, з 01.09.2019 не продовжено трудові відносини зі старшим викладачем випускової кафедри Бавикиною Н.Ю., як такою, що не відповідає ліцензійним вимогам.

4. З метою запобігання та виявлення академічного плагіату в здобувачів вищої освіти з 2018 року кваліфікаційні роботи перевіряються за допомогою сертифікованого програмного забезпечення на плагіат (Unicheck).

6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема, зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій), беруться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Попередня акредитація спеціальності 8.070801 Екологія та охорона навколишнього середовища була проведена у вересні 2009 року. Серед зауважень та пропозицій, висловлених експертами, були наступні:

1. Збільшити кількість власних навчально-методичних розробок для самостійного вивчення дисциплін.

2. Доукомплектувати лабораторії інституту новими приладами.

3. Розширити перелік установ для проходження науково-виробничої практики, а також розширити тематику магістерських робіт.

4. Збільшити кількість магістерських робіт, виконаних на замовлення підприємств.

З метою усунення вказаних зауважень та пропозицій було зроблено наступне:

1. Розроблено нові навчально-методичні матеріали, посібники для самостійного вивчення дисциплін.

2. Для проведення наукових досліджень і забезпечення навчальної діяльності розширено можливості наявних лабораторій та їх обладнання.

3. Розширено перелік установ і організацій, де здобувачів вищої освіти можуть проходити практики. Урізноманітнено та розширено тематику кваліфікаційних робіт.

4. Частина кваліфікаційних робіт щороку виконується на замовлення підприємств і організацій. Зокрема, в 2018 р. було виконано 5 таких робіт на замовлення.

Під час виїзду експертної комісії було підтверджено усунення вищезгаданих недоліків.

7. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

Факти, докази та їх аналіз:

Під час виїзної експертизи було відчутно культуру якості в академічній спільноті ЗВО. Студенти беруть участь в опитуванні, яке організовує методично-навчальний відділ університету та випускова кафедра. Результати оцінювання та побажання враховуються гарантом і викладачами для удосконалення викладання навчальних дисциплін. Анкети, за допомогою яких проводяться опитування здобувачів вищої освіти, а також їхній аналіз, були представлені за запитом.

Зустріч із викладачами ОП підтвердила, що якість викладання, яку оцінюють студенти в анкетуваннях, аналіз взаємовідвідування лекцій та інших занять, обговорюється на засіданнях випускової кафедри.

Належне обладнання, співпраця з випускниками, роботодавцями, забезпечення практичною базою свідчать про постійний розвиток освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

Документальне підтвердження участі студентського самоврядування у процедурах внутрішнього забезпечення якості ОП було представлено, зокрема, затвердженим переліком членів вченої ради університету (із участю студентів).

Загальний аналіз щодо Критерію 8

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 8:

1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.
2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування, роботодавці, випускники залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.
3. Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми і обговорюється на вчених радах.
4. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній діяльності з реалізації освітньої програми завдяки обговорення на засіданнях кафедри та вчених радах, спеціальним посадам, які контролюють попередження і вирішення конфліктних ситуацій, анонімній скриньці "Запитай у ректора", психологічній службі.
6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема, зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій), беруться до уваги під час реалізації освітньої програми.
7. Представники студентського самоврядування пропонують і запроваджують свої проекти на рівні факультету, університету.
8. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 8:

Рівень відповідності Критерію 8:

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 8:

Виділені вище сильні сторони і позитивні практики при аналізі діяльності ЗВО, а також рекомендації щодо вдосконалення ОП за критерієм 8, дозволили експертній групі зробити висновок про відповідність ОП за рівнем А.

Критерій 9. Прозорість та публічність

1. Визначені чіткі і зрозумілі правила і процедури, що регулюють права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, є доступними для них та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Факти, докази та їх аналіз:

Права та обов'язки усіх учасників освітнього процесу в ЧНУ ім. Б. Хмельницького регулюються: Статутом ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmYldfQjRNUE5ZdEE/view>), Правилами внутрішнього розпорядку (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmaDk2Sn12NDhET1U/view>), Кодексом академічної доброчесності та корпоративної етики ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (https://docs.google.com/document/d/1rJA4K7qYjYzgfx-o_KM78WoRfTBYPfxjQUt9qGrn0u4/edit), Положенням про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб у ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (<https://drive.google.com/file/d/1FsXF9t8AtDcns16ClqrPgZNXE9ZBLmDW/view>), Положенням про організацію освітнього процесу (<https://drive.google.com/file/d/0Bz9Pblt6U8UmVjF5U2dTYmcwYIE/view>), Порядком проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (https://drive.google.com/file/d/1aYUFY_bIBTwaMEtKfC3SOyJyC7cm923s/view) та іншими документами. Вони оприлюднені на офіційному веб-сторінці університету за посиланням: <https://www.cdu.edu.ua/informatsiya/dokumenty.html>

2. Заклад вищої освіти не пізніше ніж за місяць до затвердження освітньої програми або змін до неї оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті відповідний проект з метою отримання зауважень та пропозиції заінтересованих сторін (стейкхолдерів).

Факти, докази та їх аналіз:

На сайті <https://teach.cdu.edu.ua/cnuteach/educational-programs-projects/> оприлюднений проект освітньої програми "Екологія" ОС "Магістр" https://drive.google.com/file/d/1Z306FXLOWuwCaQTlgAUI_PRzPF6HlCzH/view. Під час зустрічі зі стейкхолдерами було чітко підтверджено роботу з проектом освітньої програми, а саме, наприклад, роботодавцем Звягінцевою О.М. (начальник управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА), яка запропонувала ввести дисципліну "Екологічний менеджмент природоохоронних територій".

3. Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (включаючи її цілі, очікувані результати навчання та компоненти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін (стейкхолдерів) та суспільства.

Факти, докази та їх аналіз:

На сайті <https://teach.cdu.edu.ua/cnuteach/educational-programs/> оприлюднена освітня програма "Екологія" ОС "Магістр" за 2018 рік (<https://drive.google.com/file/d/1tfDH2jhJkqy2Ufkx1xBNbkYal5UBZNKo/view>) та 2019 рік (<https://drive.google.com/file/d/1LWozvmFVIHeWfHMyti3NH3TeT7p7TqZr/view>). А також наявний доступ до всіх силябусів (<https://ipn.cdu.edu.ua/index.php/pidrozdily/2016-08-31-04-57-36/2016-08-31-05-03-24>).

Загальний аналіз щодо Критерію 9

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 9:

1. В цілому діяльність ЗВО - прозора і публічна. Вся необхідна інформація знаходиться у відкритому доступі на сайті університету та факультету і є зрозумілою для усіх стейкхолдерів.
2. Заклад дійсно виконує свою суспільну місію. Наявні чіткі і зрозумілі правила щодо прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу. Нормативно-правові акти, що діють у ЗВО легкодоступні для тих, чиї права та обов'язки вони регулюють.
3. Проект ОП знаходиться у відкритому доступі для відкритого обговорення із усіма стейкхолдерами, а також оприлюднена ОП у відкритому доступі. Співпраця із стейкхолдерами підтверджена на проведених зустрічах.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 9:

--

Рівень відповідності Критерію 9:

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 9:

Обсяг інформації, що оприлюднюється, є достатнім для того, аби забезпечити потенційних вступників інформацією і дати можливість зробити усвідомлений вибір щодо вступу на програму, а роботодавців – щодо цілей та змісту підготовки здобувачів за цією програмою.
--

Критерій 10. Навчання через дослідження

1. Зміст освітньо-наукової програми відповідає науковим інтересам аспірантів (ад'юнктів) і забезпечує їх повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності у закладах вищої освіти за спеціальністю та/або галуззю.

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

2. Наукова діяльність аспірантів (ад'юнктів) відповідає напрямові досліджень наукових керівників.

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

3. Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми можливості для проведення і апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики аспірантів (ад'юнктів) (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквіумів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо).

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

4. Заклад вищої освіти забезпечує можливості для долучення аспірантів (ад'юнктів) до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проектах тощо.

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

5. Існує практика участі наукових керівників аспірантів у дослідницьких проектах, результати яких регулярно публікуються та/або практично впроваджуються.

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

6. Заклад вищої освіти забезпечує дотримання академічної доброчесності у науковій діяльності наукових керівників та аспірантів (ад'юнктів), зокрема вживає заходів для виключення можливості здійснення наукового керівництва особами, які вчинили порушення академічної доброчесності.

Факти, докази та їх аналіз:

Не застосовується.

Загальний аналіз щодо Критерію 10

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 10:

Не застосовується.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 10:

Не застосовується.

Рівень відповідності Критерію 10:

Не застосовується.

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 10:

5. Інші спостереження

У цьому розділі експертна група може викласти інші спостереження та зауваження, пов'язані із освітньою програмою, освітньою діяльністю за цією програмою або процедурою проведення акредитації.

6. Підсумки

За результатами акредитаційної експертизи експертна група вважає, що освітня програма, що акредитується, відповідає Критеріям за наступними рівнями відповідності:

Критерій	Рівень відповідності
Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми	A
Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми	B
Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання	A
Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою	B
Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність	B
Критерій 6. Людські ресурси	B
Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси	B
Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми	A
Критерій 9. Прозорість та публічність	A
Критерій 10. Навчання через дослідження	не застосовується

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації ОП, не пов'язані із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми, відсутні

До звіту додається:

☐ дорадчий висновок представника роботодавців

☐ окремі думки членів експертної групи

☒ програма відвідування ЗВО

☒ запит на додаткові докази

Шляхом підписання цього звіту ми стверджуємо, що провели акредитаційну експертизу у повній відповідності із Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та інших актів законодавства, а також здійснювали свої функції добросовісно, неупереджено і доброчесно.

Голова експертної групи (електронний підпис)

Л.М.Архипова

Члени експертної групи (електронні підписи)

З.І.Мамчур

О.С.Тодорович

ПРОГРАМА виїзду експертної групи під час проведення акредитаційної експертизи

1. Призначення та статус цієї програми

Ця програма є документом, що фіксує спільний погоджений план роботи експертної групи у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) під час проведення акредитаційної експертизи освітньої програми, а також умови її роботи. Дотримання цієї програми є обов'язковим як для ЗВО, так і для експертної групи. Будь-які подальші зміни цієї програми можливі лише за згодою як експертної групи, так і ЗВО.

Узгоджена програма виїзду фіксується в інформаційній системі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і є частиною матеріалів акредитаційної справи.

2. Загальні умови роботи експертної групи

2.1. ЗВО на час виїзду експертної групи надає їй приміщення для роботи, та, за потреби, окреме приміщення для проведення зустрічей.

2.2. ЗВО забезпечує доступ членів експертної групи до мережі Інтернет із використанням бездротової технології Wi-Fi. У виняткових випадках доступ до мережі Інтернет може бути забезпечений іншим способом.

2.3. Внутрішні зустрічі експертної групи є закритими; крім випадків, коли це погоджено експертною групою, на ній не можуть бути присутні працівники ЗВО та інші особи.

2.4. ЗВО забезпечує присутність осіб, визначених у розкладі виїзду для кожної зустрічі, у погоджений час.

Зустрічі, включені до розкладу виїзду, є закритими. На них не можуть бути присутніми особи, що не запрошені на неї відповідно до розкладу.

2.5. У розкладі виїзду передбачається резервна зустріч, на яку експертна група може запросити будь-яких осіб, якщо проведення такої зустрічі зумовлене необхідністю проведення акредитаційної експертизи. Експертна група повідомляє про це ЗВО у розумні строки; ЗВО має вжити розумних заходів, аби забезпечити участь відповідної особи у резервній зустрічі.

2.6. У розкладу виїзду передбачено відкриту зустріч. ЗВО зобов'язаний завчасно повідомити усіх учасників освітнього процесу за відповідною освітньою програмою про дату, час і місце проведення такої зустрічі.

2.7. ЗВО надає документи та іншу інформацію, необхідну для проведення акредитаційної експертизи, на запит експертної групи.

2.8. Контактною особою від ЗВО з усіх питань, пов'язаних з акредитацією освітньої програми, є гарант освітньої програми, вказаний у відомостях про самооцінювання.

2.9. Акредитаційна експертиза проводиться за адресою: бульвар Шевченка, 81., м. Черкаси, Черкаської обл., Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

3. Розклад роботи експертної групи

Час	Зустріч або інші активності	Учасники
<i>День 1 – 16 грудня 2019 р.</i>		
0830–0900	Приїзд експертної групи до ЗВО	
0900–0930	Організаційна зустріч з гарантом ОП	Члени експертної групи; гарант ОП
0930–1000	Підготовка до зустрічі 1	Члени експертної групи
1000–1030	Зустріч 1 з керівником та менеджментом ЗВО	Члени експертної групи; гарант ОП; керівник ЗВО; керівник підрозділу, у якому реалізовується ОП; декан факультету
1030–1100	Підведення підсумків зустрічі 1 і підготовка до зустрічі 2	Члени експертної групи
1100–1230	Огляд матеріально-технічної бази, що використовується під час реалізації ОП	Члени експертної групи; гарант ОП
1230–1330	Зустріч 2 з академічним персоналом	Члени експертної групи; гарант ОП; науково-педагогічні працівники, що безпосередньо відповідають за зміст освітньої програми, а також викладають на цій програмі (не більше 10 осіб)
1330–1430	Підведення підсумків зустрічі 2 Обідня перерва	Члени експертної групи
1430–1500	Підготовка до зустрічі 3	Члени експертної групи
1500–1600	Зустріч 3 зі здобувачами вищої освіти	Члени експертної групи; здобувачі вищої освіти, які навчаються на ОП (для магістерських програм – по 3-4 здобувачі з кожного року навчання)
1600–1630	Підведення підсумків зустрічі 3	Члени експертної групи
1630–1730	Робота з документами, наданими за запитом	Члени експертної групи
<i>День 2 – 17 грудня 2019 р.</i>		
0830–0900	Приїзд експертної групи до ЗВО	
0900–0930	Підготовка до зустрічі 4	Члени експертної групи
0930–1030	Зустріч 4 з роботодавцями	Члени експертної групи; представники роботодавців, що залучені до здійснення процедур внутрішнього забезпечення якості ОП
1030–1100	Підведення підсумків зустрічі 4 і підготовка до зустрічі 5	Члени експертної групи
1100–1130	Зустріч 5 із адміністративним персоналом	Члени експертної групи; керівник або представник структурного підрозділу, відповідального за забезпечення якості у ЗВО; керівник або представник приймальної комісії,

		навчального відділу
1130–1200	Підведення підсумків зустрічі 5 і підготовка до зустрічі 6	Члени експертної групи
1200–1230	Зустріч 6 з представниками студентського самоврядування	Члени експертної групи; представники студентського самоврядування (1–2 особи від органу студентського самоврядування ЗВО, які відповідають за участь студентів у внутрішній системі забезпечення якості вищої освіти; 2–3 особи від органу студентського самоврядування відповідного структурного підрозділу, у якому реалізовується ОП)
1230–1300	Підведення підсумків зустрічі 6 і підготовка до зустрічі 7	Члени експертної групи
1300–1400	Обідня перерва	
1400–1430	Зустріч 7 із допоміжними (сервісними) структурними підрозділами	Члени експертної групи; керівник або представник HR-департаменту; керівник або представник відділу по роботі зі студентами; керівник або представник фінансового департаменту
1430–1530	Відкрита зустріч	Члени експертної групи; усі охочі учасники освітнього процесу (крім гаранта ОП та представників адміністрації ЗВО)
1530–1600	Зустріч 8 з випускниками ОП	Члени експертної групи; випускники ОП останніх 5 років (8–10 осіб)
1600–1630	Резервна зустріч	Члени експертної групи; особи, додатково запрошені на резервну зустріч
1630–1700	Підведення підсумків зустрічі 7,8 та резервної зустрічі та підготовка до фінальної зустрічі	Члени експертної групи
1700–1730	Фінальна зустріч	Члени експертної групи; керівник ЗВО; гарант ОП
День 3 – 22 листопада 2019 р		
0900–1800	«День суджень» – внутрішня зустріч експертної групи	Члени експертної групи

Керівник експертної групи

Л.М.Архипова

Запит на додаткові докази експертної групи для проведення акредитаційної експертизи освітньої програми «Екологія» у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького

№	Додаткові докази
1	Індивідуальні навчальні плани здобувачів вищої освіти 1-2 років навчання
2	Каталог вибірових дисциплін на 2018-2019 рр. та на 2019-2020 рр.
3	Заяви здобувачів вищої освіти щодо вивчення конкретних дисциплін
4	Накази щодо створення груп для вивчення вибірових дисциплін, а також інші документи, у яких розглядається дане питання (протоколи вчених рад факультетів, кафедр тощо)
5	Перелік баз практики здобувачів вищої освіти та відповідні договори (угоди) на проходження практик
6	Анкети, за допомогою яких проводяться опитування здобувачів вищої освіти; документи, у яких зафіксовано обговорення на різних рівнях (кафедра, факультет, університет в цілому) результатів опитування, рішення та заходи, які прийнято / реалізовано за результатами опитувань
7	Документи, що регламентують процедуру формування індивідуального навчального плану здобувачів.
8	Матеріали ситуаційних методик, кейсів, елементів смарт-навчання, окремі презентації, тести тощо з предметів «Зміна клімату та управління навколишнім середовищем», «Екологічна освіта та виховання», «Фіто- та зоосозологічний практикум»
9	Протоколи засідань кафедри (методичних семінарів) з обговорення інноваційних методів викладання, з обговорення і затвердження тематики кваліфікаційних робіт, тематик курсових робіт, з обговорення проблем академічної доброчесності
10	Документи здобувачів вищої освіти та НПП, що засвідчують академічну мобільність, стажування, академічний обмін. Графік/план підвищення кваліфікації викладачів
11	Матеріали засідання наукового гуртка, публікації студентів.Список публікацій викладачів кафедри екології та агробіології . Посилання на них.
12	Продемонструвати дію програми перевірки робіт на анти плагіат, документи із визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у наукових і навчальних працях матеріали;
13	Декілька звітів про перевірку робіт здобувачів вищої освіти (курсіві роботи, звіти з практики)

14	Журнал проведення відкритих занять, журнал взаємовідвідування занять
15	Звіти про внутрішні аудити, моніторинги, вимірювання якості освітньої діяльності
16	Документ, що регламентує розробку, затвердження, періодичний перегляд та закриття освітніх програм (з посиланням на сайтуніверситету)
17	Документи, що підтверджують співпрацю з роботодавцями (договори, угоди, листування щодо перегляду освітньої програми)
18	Зауваження та пропозиції попередньої акредитації (ОКР магістр)
19	Зміст офіційних скарг щодо провадження освітньої діяльності як за освітньою програмою, що акредитується, так і за іншими освітніми програмами закладу вищої освіти (за наявності)
20	Документ ЗВО, що регламентує процедуру врегулювання конфліктних ситуацій в межах освітньої програми, що акредитується
21	Заходи, вжиті ЗВО щодо вирішення конфліктних ситуацій
22	Дані щодо професійної кваліфікації викладачів, залучених до реалізації ОП (відповідно до ліцензійних вимог провадження освітньої діяльності №1187 від 30.12.2015 р.).
23	Договори на отримання ліцензованого програмного забезпечення, яке використовується для досягнення цілей та програмних результатів ОП
24	Документ, який регламентує визнання результатів навчання в інших ЗВО та в неформальній освіті (з посиланням на сайт університету)
25	Документальне підтвердження участі студентського самоврядування та роботодавців у процедурах внутрішнього забезпечення якості ОП
26	Наказ на затвердження тем магістерських робіт випускників програми Протоколи вченої ради від 19.06.2018 №8, від 22.11.2018 №3, від 20.06.2019 №10
27	Методичне забезпечення державної атестації, курсового проектування, практик
28	Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти, документи про систему внутрішнього забезпечення якості освіти
29	Звіти з науково-дослідних робіт випускової кафедри
30	Фахові періодичні видання та забезпечення дисциплін навчальними матеріалами (в бібліотеці при ознайомленні з матеріально-технічною базою)

Керівник експертної групи

 Л.М.Архипова

Експерт

 О.С.Тодорович

Експерт

 З.І.Мамчур